

مقاله پژوهشی: تأثیر مداخلات خارجی بر شکل‌گیری حکمرانی امنیتی

منطقه‌ای در غرب آسیا؛ مطالعه مقایسه‌ای ایران، عربستان سعودی و ترکیه

سید جلال دهقانی فیروزآبادی^۱، حسین سلیمی^۲، غلامعلی چگنی‌زاده^۳ و سمیرا اکبری^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸

چکیده

غرب آسیا همواره توجهات بین‌المللی را از حیث گسترش بی‌سابقه گروه‌های تروریستی از یک‌سو و منازعات داخلی (درون‌دولتی) و منطقه‌ای (بین‌دولتی) از سوی دیگر به خود جلب کرده است. این موضوع باعث شده است تا در این منطقه برخلاف مناطق دیگر مانند اتحادیه اروپا عمدتاً دولت‌ها تنها بازیگران امنیتی باشند. به عبارت دیگر، سازمان‌ها و شرکت‌های غیردولتی در زمینه حکمرانی امنیتی منطقه‌ای - سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری، تسهیل‌گری و ارائه خدمات - ایفای نقش نمی‌کنند. عوامل مختلفی بر این مساله تأثیرگذارند که یکی از آنها به دلیل سابقه تاریخی منفی می‌تواند مداخلات خارجی باشد. براین اساس، سوال اصلی پژوهش حاضر این است که مداخلات خارجی چه تأثیری بر حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا داشته است؟ برای پاسخ به این سوال، سه قدرت منطقه‌ای (ایران، عربستان و ترکیه) مورد مطالعه مقایسه‌ای قرار گرفتند. بنابراین، هدف پژوهش؛ سنجش تأثیر مداخلات خارجی بر حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا است. در این راستا، با استفاده از روش کمی و جمع‌آوری داده‌ها از موسسات مختلف (تحلیل ثانویه)، علاوه بر بررسی رابطه یا همبستگی میان مداخلات خارجی و حکمرانی امنیتی منطقه‌ای، در مسیر تبیین نیز گام برداشته می‌شود. بدین صورت که با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و آزمون رگرسیون خطی تک‌متغیره هم‌زمان (ایتتر)، ضریب تأثیر مداخلات خارجی بر ابعاد چهارگانه حکمرانی امنیتی منطقه‌ای شامل پیشگیری، اطمینان (اقتناعی)، اجبار و حفاظت (قهری) مورد سنجش قرار می‌گیرد. برابر یافته‌های پژوهش؛ مداخلات خارجی به تنهایی قادر به تبیین تقریباً ۳۹ و ۵۸ درصد از ابعاد به ترتیب پیشگیری و اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا بوده است.

کلیدواژه‌ها: ایران، ترکیه، حکمرانی امنیتی منطقه‌ای، عربستان سعودی، مداخلات خارجی.

Jdeghani20@yahoo.com

salimi@atu.ac.ir

chegnizadeh@atu.ac.ir

Samiraakbari1394@gmail.com

^۱ استاد روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، رایانامه:

^۲ استاد روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، رایانامه:

^۳ دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، رایانامه:

^۴ دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول) رایانامه:

مقدمه و بیان مسئله

غرب آسیا همواره مرکز توجهات بین‌المللی را از حیث گسترش بی‌سابقه گروه‌های تروریستی از یک‌سو و منازعات داخلی (درون‌دولتی) و منطقه‌ای (بین‌دولتی) از سوی دیگر به خود جلب کرده است. به‌طوری که از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۲۲، بیشترین حملات تروریستی در سطح جهانی در منطقه مذکور رخ داده است (۲۳۱۰۸ حمله) (استاتیستا^۱، ۲۰۲۲). داعش نیز در سال ۲۰۲۱ به عنوان مرگبارترین گروه تروریستی در جهان شناخته شد که عمدتاً در خاورمیانه فعالیت می‌کند (رلایف وب^۲، ۲۰۲۳).

این عوامل باعث شده است تا حکمرانی امنیتی منطقه‌ای با چالش‌های زیادی مواجه گردد. «با به‌کارگیری مفهوم حکمرانی در سیاست‌گذاری امنیتی، اصطلاح حکمرانی امنیتی منعکس‌کننده تقسیم اقتدار سیاسی به شیوه‌های ترکیبی «هدایت سیاسی»^۳ به سطوح مختلف تصمیم‌گیری و تعداد فزاینده‌ای از بازیگران عمومی و خصوصی است. حکمرانی امنیتی به‌طور کلی به شیوه‌های سلسله‌مراتبی و غیر سلسله‌مراتبی هدایت سیاسی، تصمیم‌گیری و نظارت موجود در حوزه امنیتی اشاره دارد» (اسکرودر^۴، ۲۰۱۰: ۱۰).

در این میان، عوامل مختلفی بر این مساله تاثیرگذار بوده‌اند که یکی از آن‌ها مداخلات خارجی قدرت‌های فرامنطقه‌ای بوده است. زیرا این مداخلات به طرق گوناگون به‌ویژه با شکل دادن به مرزهای تصنعی و به‌جا گذاشتن اختلافات مرزی، پراکندگی قومیت‌ها در کشورهای مختلف و غیره همواره به‌صورت تاریخی ردپاهایی از خود به‌جا گذاشته‌اند. به‌همین جهت، این سوال مطرح شده است که مداخلات خارجی چه تاثیری بر حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا داشته است؟ فرضیه اصلی مطرح شده نیز عبارت است از: «مداخلات خارجی بر کیفیت پایین حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا تاثیر معناداری دارند». از آنجاکه عمدتاً این قدرت‌های منطقه‌ای و نوع روابط آن‌هاست که به حکمرانی

¹ Statista

² Relief web

³ political steering

⁴ Schroeder

امنیتی منطقه‌ای شکل می‌دهند، سعی می‌شود ایران، عربستان و ترکیه به صورت مقایسه‌ای مورد بررسی قرار گیرند.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش را می‌توان در دو دسته زیر مورد بررسی قرار داد که عبارتند از:

۱- مبانی نظری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

در این دسته پژوهش زیادی مانند کاهاری کاکوویچ^۱ و پرس بارناتهان^۲ (۲۰۱۶) با عنوان «حکمرانی امنیتی منطقه‌ای»، آدلر^۳ و گرو^۴ (۲۰۰۹) تحت عنوان «هنگامی که جامعه امنیتی به موازنه قدرت می‌رسد: همپوشانی مکانیسم‌های منطقه‌ای حکمرانی امنیتی»، کرشنر^۵ و اسپرلینگ^۶ (۲۰۰۶) با عنوان «حکمرانی امنیتی جهانی» و امامی و جوادی (۱۴۰۰) انجام شده‌اند، اما سعی شد به پیشینه‌هایی که حکمرانی امنیتی را در سطح منطقه‌ای مورد کندوکاو قرار می‌دهند پرداخته شود.

بوایر^۷ و هال^۸ (۲۰۱۳) در «ظهور حکمرانی امنیتی»، چگونگی و چرایی مطرح شدن حکمرانی امنیتی را مساله خود قرار داده‌اند. برسلاین^۹ و کرافت^{۱۰} (۲۰۱۳) در «تحقیق در مورد حکمرانی امنیت منطقه‌ای: ابعاد، بحث‌ها و گفتمان‌ها»، این پرسش را مطرح می‌کنند که حکمرانی امنیتی منطقه‌ای چگونه حاصل می‌شود؟ دس^{۱۱} و فرایسندورف^{۱۲} (۲۰۱۰) نیز در «بازاندیشی حکمرانی امنیتی: مسئله پیامدهای ناخواسته (مطالعات امنیتی معاصر)»، استدلال کرده‌اند درحالی‌که سیاست‌های امنیتی سنتی قبلاً در انحصار دولت‌ها بود و هدف

¹ Kacowicz

² Press-Barnathan

³ Adler

⁴ Greve

⁵ Kirchner

⁶ Sperling

⁷ Bevir

⁸ Hall

⁹ Breslin

¹⁰ Croft

¹¹ Daase

¹² Friesendorf

آن دفاع نظامی بود، حکمرانی امنیتی توسط بازیگران متعدد انجام شده و هدف آن ایجاد یک محیط جهانی ایمن برای دولت‌ها، گروه‌های اجتماعی و افراد می‌باشد.

از دیدگاه کراهمان^۱ (۲۰۰۳ و ۲۰۰۵) در مقالاتی با عناوین «مفهوم‌سازی حکمرانی امنیتی: همکاری و درگیری» و «حکمرانی امنیتی و شبکه‌ها: دیدگاه‌های نظری جدید در امنیت فرآتلاتیک» نه تنها مؤسسات بین‌المللی از زمان پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی افزایش یافته‌اند، بلکه بازیگران خصوصی - مانند سازمان‌های غیردولتی و شرکت‌های امنیتی خصوصی - نیز نفوذ قابل توجهی به دست آورده‌اند. کراهمان معتقد است این ویژگی‌ها به طور کامل توسط نظریه‌های سنتی در مطالعات امنیتی درک نشده‌اند. به همین جهت، حکمرانی امنیتی را برای درک تغییرات رخ داده در دوران جدید پیشنهاد می‌کند.

۲- حکمرانی امنیتی در عمل با تاکید بر یک منطقه یا کشور

این دسته پژوهش وضعیت یا فرایند حکمرانی امنیتی را در یک کشور یا منطقه خاص مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند. کرشنر و اسپرلینگ (۲۰۰۷)، کریستو^۲ و همکاران (۲۰۱۴)، مونار^۳ (۲۰۱۴)، اسکرودر (۲۰۱۳) و اسپرلینگ و وبر^۴ (۲۰۱۴) به حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در اروپا، پینفاری^۵ (۲۰۱۴) در مصر، تانگور^۶ (۲۰۱۲) و مفتیلار باچ^۷ (۲۰۱۴) در ترکیه، سکورولی^۸، فرایی^۹ و لوکارلی^{۱۰} (۲۰۱۷) در قفقاز جنوبی، سونسون^{۱۱} (۲۰۱۳) در آسیای جنوبی و جتسکی^{۱۲} (۲۰۱۱) در آسیای جنوب شرقی پرداخته‌اند. در این میان مساله اصلی احتشامی^{۱۳} (۲۰۱۳) در «منطقه منا: امنیت و حکمرانی منطقه‌ای»، این است که چرا در

¹ Krahmann

² Christou

³ Monar

⁴ Webber

⁵ Pinfari

⁶ Tangör

⁷ Müftüler-Baç

⁸ Ceccorulli

⁹ Frappi

¹⁰ Lucarelli

¹¹ Svensson

¹² Jetschke

¹³ Ehteshami

منطقه منا برخلاف مناطق دیگر مانند اروپا، حکمرانی امنیتی با مشارکت بازیگران غیردولتی شکل نگرفته است؟ وی به این نتیجه رسیده است که اگرچه منطقه منا دارای مراکز امنیتی است (شورای همکاری خلیج فارس)، اما آن‌ها قدرت و مشروعیت لازم برای حل و فصل بحران‌های بین دولتی یا مهار مشکلات امنیتی داخلی ندارد. از دیدگاه وی، در غیاب نهادهای حکمرانی منطقه‌ای، مشکلات امنیتی داخلی این پتانسیل را دارند که از کنترل خارج و منطقه‌ای شوند (یمین ۲۰۰۹) و همچنین مداخلات فرامنطقه‌ای (دخالت جامعه بین‌المللی در بحران دارفور سودان) را سبب شوند. احتشامی استدلال می‌کند که دولت‌ها بازیگران اصلی استقرار حکمرانی منطقه‌ای در منا هستند، اما انحصار عمل ندارند. اگرچه این پژوهش در بررسی حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا با این پژوهش اشتراک دارد، اما احتشامی علت اصلی عدم شکل‌گیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای را در عوامل داخلی جستجو کرده است، درحالی‌که این مقاله علت اصلی این مشکل را به عوامل خارجی نسبت می‌دهد. زیرا پیش‌فرض اصلی مقاله این است که کشورهای استعمارگر از حیث تاریخی و در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره به طرق مختلف مانند کشیدن مرزهای ساختگی و تصنعی مانع از طی شدن فرایند طبیعی دولت - ملت‌سازی و شکل‌گیری حکمرانی امنیتی داخلی و منطقه‌ای شده است.

۱. مبانی نظری

برای دستیابی به درکی از حکمرانی امنیتی، ابتدا لازم است منظور از دو جزء آن یعنی امنیت و حکمرانی مشخص شود.

۱-۱. امنیت

معنای امنیت از دهه ۱۹۸۰ به‌طور گسترده مورد بحث قرار گرفته است. در مرکز این بحث تلاش‌هایی برای تعمیق و گسترش مفهوم امنیت از سطح دولت به جوامع و افراد و از مسائل نظامی به مسائل غیرنظامی صورت گرفته است. این چالش در برابر مفهوم دولت محور امنیت بر این استدلال استوار است که پایان جنگ سرد به طور قابل توجهی احتمال

جنگ «بین‌دولتی»^۱ را کاهش داده است، در حالی که به نظر می‌رسد تهدید ناشی از جنگ داخلی، جنایات فراملی، تروریسم و بیماری‌های عفونی افزایش یافته است (کراهمان، ۲۰۰۳: ۹-۱۰). به عنوان مثال، تعداد مرگ‌ومیر ناشی از جنگ بین دولت‌ها از بیش از چهار میلیون نفر در سال ۱۹۴۴ به تقریباً ۲۶۳ هزار در سال ۱۹۷۲ و در سال‌های ۱۹۸۶ و ۲۰۱۴ به ترتیب به تقریباً ۱۵۹ هزار و ۲۶ نفر کاهش پیدا کرده است (جهان ما در داده^۲، ۲۰۲۳).

به‌طور کلی، پس از فروپاشی شوروی جنگ «درون‌دولتی»^۳ و نه جنگ «بین‌دولتی» به یکی از معضله‌های اصلی تبدیل شد (برنامه داده‌های منازعات اوپسالا^۴، ۲۰۲۳). تعداد مرگ و میر ناشی از حملات تروریستی نیز از ۱۷۱ نفر در سال ۱۹۷۱ به تقریباً ۴۵ هزار نفر در سال ۲۰۱۴ افزایش (پایگاه جهانی تروریسم^۵، ۲۰۲۲) و همچنین تعداد مرگ‌ومیر ناشی از ایدز از تقریباً ۳۳۶ هزار نفر در سال ۱۹۹۹ در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۱۹ به ترتیب به تقریباً ۲ و ۱ میلیون افزایش پیدا کرده است (روزر و ریچی^۶، ۲۰۲۳).

۱-۲. حکمرانی

حکمرانی بیان شیوه و حالت حکومت کردن است. حکومت و دولت ابزار و نتیجه حکومت کردن را ترسیم می‌کنند. حکمرانی به مجموعه‌ای از فرایندها اشاره دارد که با قدرت، نفوذ و اقتدار، رویه‌ها و سیاست‌هایی را به‌منظور حکومت کردن در دست می‌گیرد (کیان‌خواه، ۱۳۹۸: ۱۵۶-۱۵۷). کاربرد مفهوم حکمرانی در جهان نتیجه طبیعی شواهد فزاینده‌ای بود که نشان می‌داد نظام بین‌الملل دیگر صرفاً از دولت‌ها تشکیل نشده است، بلکه جهان در حال تغییر اساسی است. اگرچه بازیگرانی مانند کلیسای کاتولیک، جنرال مونتورز و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به‌سختی در سیستم وستفالیای تازه وارد هستند، اما

¹ Interstate

² Our World in Data

³ Intrastate

⁴ Uppsala Conflict Data Program

⁵ Global Terrorism Database

⁶ Roser and Ritchie

گسترش بازیگران غیردولتی و اهمیت و قدرت فزاینده آنها از ویژگی‌های متمایز امور جهان معاصر است (هلد^۱ و همکاران، ۱۹۹۹: ۸۸-۸۹).

بانک جهانی حکمرانی را به عنوان شیوه اعمال قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور تعریف می‌کند. بانک جهانی سه جنبه متمایز از حکمرانی را شناسایی کرده است: ۱. شکل رژیم سیاسی، ۲. فرآیندی که توسط آن قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور برای توسعه اعمال می‌شود و ۳. ظرفیت دولت‌ها برای طراحی، تدوین و اجرای سیاست‌ها و انجام وظایف (بانک جهانی^۲، ۱۹۹۴: ۱۴).

۳-۱. حکمرانی امنیتی

۱-۳-۱. علل ظهور حکمرانی امنیتی

حکمرانی امنیتی از سال ۱۹۸۹ توجه فزاینده‌ای را به خود جلب کرده است. برجستگی مفهومی آن تا حد زیادی از چالش‌های ارائه شده توسط دستور کار امنیتی جدید ناشی می‌شود (کرشنر و اسپرلینگ، ۲۰۱۸: ۱۸). ظهور حکمرانی امنیتی در روایت‌های اصلی جهانی شدن، خطرات فراملی و جهان وطنی لیبرال پس از پایان جنگ سرد گنجانده شده است. نخست، کاربرد آن با این فرض هدایت می‌شود که تروریسم بین‌المللی و سایر خطرات امنیتی فراملی نگرانی‌های دیرینه مانند جنگ بین‌دولتی یا سلاح‌های هسته‌ای را بدون جایگزینی کامل تکمیل کرده‌اند. به همین جهت، این دیدگاه را پذیرفته که چشم‌انداز دولت‌محور و متمرکز بر سیاست‌های امنیتی سنتی و مطالعات امنیتی با واقعیت‌های پس از جنگ سرد مطابقت ندارد. دوم، حکمرانی امنیتی بر این ادعا استوار است که این خطرات فراملی چالش‌هایی را برای روش‌های سنتی تأمین امنیت توسط دولت‌ها ایجاد و بر نیاز به روش‌های جدید حکمرانی فراملی تأکید می‌کند (ارهارت^۳ و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۴۶-۱۴۷).

¹ Held

² World Bank

³ Ehrhart, Hegemann and Kahl

دستور کار جدید امنیتی نیازمند برخورد دقیق‌تر و پیچیده‌تر با مشکل امنیتی است: دولت تنها یک عامل و هدف تهدیدات امنیتی در میان چندین مورد دیگر است. بازیگران غیردولتی به عنوان عوامل ناامنی نقش مهمی دارند و امنیت برای جامعه، دولت و اهداف محیطی که جامعه بین‌المللی یا گروهی از دولت‌ها به‌خوبی تعریف کرده‌اند، جستجو می‌شود. کاهش نسبی اهمیت دولت، هم به عنوان هدف و هم به عنوان منبع تهدید، وجود داشته است. بنابراین، گونه‌شناسی تهدیدها که مستقیماً بر مشکل حکمرانی امنیتی و اعتبار فرضیه پساوستفالن تأثیر می‌گذارد، تهدیدها را در دو بُعد تعریف می‌کند: هدف تهدید (دولت، جامعه یا محیط) و عامل تهدید (دولتی یا غیردولتی). این گونه‌شناسی تهدید بر پیچیدگی نسبی و غیرقابل حل بودن الزامات سیستمی امنیت برای این دولت‌ها به دو دلیل تأکید می‌کند: نخست، عاملیت عمدتاً به بازیگران غیردولتی خارج از دسترس دولت‌ها نسبت داده می‌شود. دوم، تهدیدات علیه دولت به‌جای مستقیم، غیرمستقیم است و اکنون عمداً جامعه را هدف قرار داده یا محیط منطقه را در بر می‌گیرد (اسپرلینگ، ۲۰۱۴: ۱۰۴).

۱-۳-۲. تعریف حکمرانی امنیتی

حکمرانی امنیتی بر چندین پیش‌فرض در رابطه با ماهیت روابط بین‌الملل معاصر استوار است. فرض اول ادعا می‌کند که جنگ بین‌دولتی با تهدیدات غیردولتی و درون‌دولتی مانند تروریسم، تکثیر سلاح و منازعات داخلی به عنوان مهمترین منبع ناامنی جایگزین شده است. فرض دوم این است که تعدد، پیچیدگی و ماهیت درونی یا فراملی تهدیدات امنیتی معاصر، توانایی دولت - ملت‌های مستقل را برای تضمین امنیت شهروندان خود به چالش می‌کشد. از آنجا که تهدیدات جدید می‌توانند مرزهای ملی را زیر پا بگذارند، دولت‌های درون مناطق به‌طور فزاینده‌ای ملزم به همکاری یا استفاده از بازیگران غیردولتی مانند سازمان‌های بین‌المللی برای مبارزه با آن‌ها هستند. این فرض منجر به فرض سوم می‌شود که نشان می‌دهد تأمین انحصاری امنیت ملی و بین‌المللی که مشخصه اروپا و آمریکای شمالی در طول دوران جنگ سرد بود، به‌طور فزاینده‌ای در حال فرسایش است. به بیان

دیگر، هنجار انحصار دولت در استفاده مشروع از زور با ملاحظات کارایی و مقرون به صرفه بودن سایر بازیگران غیردولتی جایگزین می‌شود (کراهمان، ۲۰۰۵: ۲۲-۲۳).

حکمرانی امنیتی از دیدگاه کراهمان مربوط به ساختارها و فرآیندهای نوظهور است که طیف وسیعی از بازیگران دولتی و خصوصی را قادر می‌سازد تا نیازهای خود و منافع متقابل خود را از طریق اتخاذ و اجرای تصمیمات سیاست الزام‌آور در غیاب یک مقام سیاسی مرکزی هماهنگ کنند (همان: ۲۰).

به عنوان یک مفهوم، حکمرانی امنیتی قبل از هر چیز در به‌دست آوردن ویژگی‌هایی که برای سیاست‌گذاران و اکثریت محققان آشکار است موفق بود، یعنی گسترش تهدیدات و خطرات امنیتی، ازدیاد بازیگران و مکانیسم‌هایی برای رسیدگی به آنها. این دو ویژگی به نوبه خود، توانایی محدود دولت (بازیگر سنتی امنیت) را برای مقابله با تهدیدات متعدد به تنهایی نشان دادند (اسپرلینگ و وبر، ۲۰۱۴: ۱۲۹).

به‌طور کلی، تعریف اولیه حکمرانی امنیتی سه مزیت نسبت به رویکردهای موجود برای مطالعات امنیتی دارد: ۱- این یک فرمول‌بندی باز بود که امکان بازنگری در ماهیت امنیت را با توجه به بازیگران و همچنین عوامل و تعریف تهدید فراهم می‌کرد. ۲- مکانیسمی برای پل زدن بر مخالفت‌های بدیهی مشخص‌کننده بحث‌های امنیتی معاصر، به‌ویژه بین انواع مختلف (نئو)رنالیسم، نهادگرایی نئولیبرال و سازهانگاری ارائه کرد. ۳- توجه را به انواع مکانیسم‌هایی معطوف کرد (مشارکت بازیگران غیردولتی در تامین امنیت و عامل ناامنی و ...) که به‌موجب آن دولت‌ها و جوامع خود را ایمن می‌کنند (اسپرلینگ، ۲۰۱۴: ۵).

۱-۳-۳. سیاست‌های حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

چارچوب حکمرانی امنیتی بر چهار بُعد سیاست امنیتی شامل اطمینان، پیشگیری، حفاظت و اجبار استوار است (کرشنر و دومینگوئز^۱، ۲۰۱۳: ۶). سیاست‌های اطمینان

^۱ Domingue

تلاش‌هایی را با هدف بازسازی پس از جنگ و مشارکت در اقدامات اعتمادسازی مشخص می‌کند. سیاست‌های پیشگیری شامل تلاش‌ها برای جلوگیری از درگیری با ایجاد یا حفظ نهادهای داخلی، منطقه‌ای یا بین‌المللی است که به کاهش هرج و مرج و ایجاد نظم کمک می‌کند. سیاست‌های اجباری وظایف حل منازعه از طریق مداخله نظامی، به‌ویژه برقراری صلح و اجرا را در برمی‌گیرد. سیاست‌های حفاظتی حکمرانی امنیتی، تلاش‌ها را برای انجام کارکرد سنتی محافظت از جامعه در برابر تهدیدات خارجی توصیف می‌کند. این چهار وظیفه حکمرانی امنیتی اغلب به‌طور همزمان دنبال می‌شوند. همچنین روشن است که می‌توان از ابزارهای اقتصادی و نظامی در جهت دستیابی به اهداف نه‌چندان مشابه استفاده کرد. این چهار وظیفه حکمرانی امنیتی اغلب به‌طور همزمان دنبال می‌شوند. همچنین روشن است که می‌توان از ابزارهای اقتصادی و نظامی در جهت دستیابی به اهداف نه‌چندان مشابه استفاده کرد (کرشنر و اسپرلینگ، ۲۰۱۸: ۳).

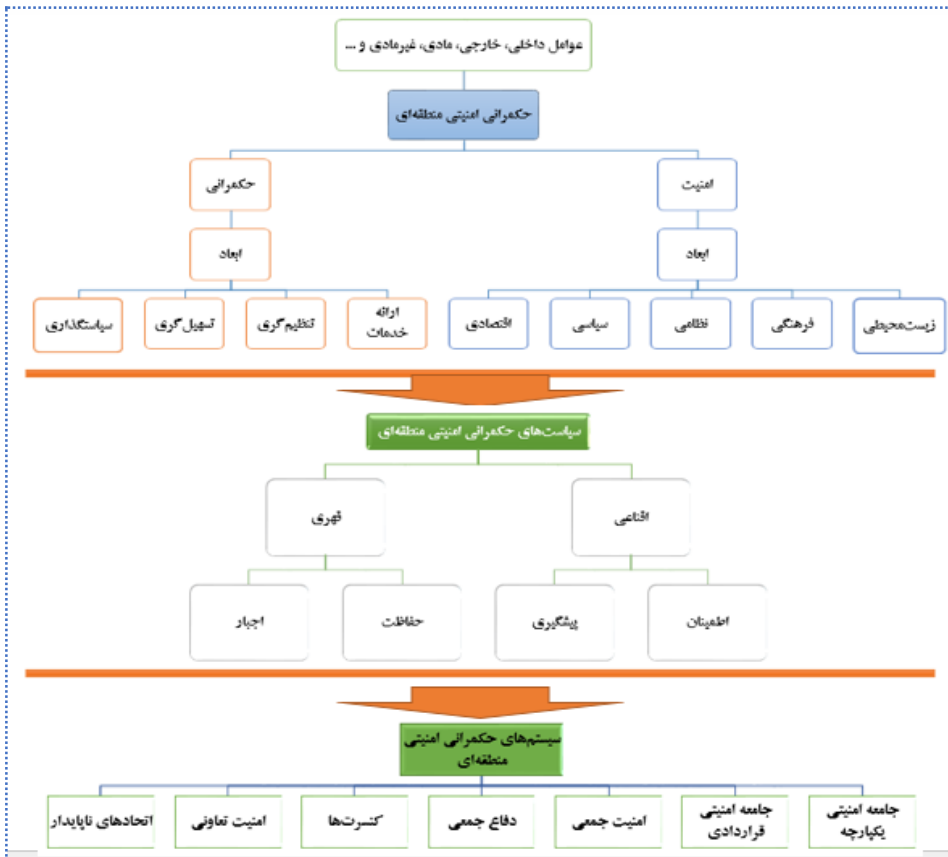
یک وضعیت طبیعی بین‌المللی بدوی و یک جامعه بین‌المللی متمدن، مرزهای زنجیره‌ای سیستم‌های حکمرانی امنیتی را تشکیل می‌دهند که هفت شکل کلی دیگر به‌ترتیب از اولیه به پیشرفته در امتداد آن‌ها قرار می‌گیرند که عبارتند از: اتحادهای ناپایدار^۱، امنیت تعاونی^۲، کنسرت‌ها، دفاع جمعی، امنیت جمعی و دو نوع جامعه امنیتی - قراردادی^۳ و یکپارچه^۴ (اسپرلینگ، ۲۰۱۴: ۱۱۰). با توجه به موضوعات فوق، الگوی پژوهش در شکل شماره ۱ نشان داده شده است:

¹ Impermanent alliances

² Cooperative security

³ Contractual security community

⁴ Fused security community

شکل شماره ۱: الگوی تحلیل پژوهش

۲. روش‌شناسی تحقیق

۲-۱. نوع و کاربست روش

روش پژوهش کمی و جمع‌آوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و مراجعه به وبسایت‌های موسسات مختلف و نوع داده‌ها نیز ثانویه بوده که از موسسات مختلف جهانی (بانک جهانی، موسسه کوف و ...) اخذ شده است. مداخلات خارجی به عنوان متغیر مستقل و حکمرانی امنیتی منطقه‌ای به عنوان متغیر وابسته ظاهر شده است.

داده‌های جمع‌آوری شده با بهره‌گیری از نرم‌افزار «اس.پی.اس.اس»^۱ نسخه ۲۲ تجزیه و تحلیل شدند. در این بخش علاوه بر ضریب همبستگی پیرسون، از رگرسیون نیز استفاده شد. رگرسیون کمک می‌کند تا پی برده شود چه مقدار از حکمرانی امنیتی منطقه‌ای توسط مداخلات خارجی قابل توضیح یا تبیین است.

۲-۲. شیوه سنجش متغیرها

این بخش شیوه سنجش متغیرها (مداخلات خارجی و حکمرانی امنیتی منطقه‌ای) را بررسی می‌نماید.

۲-۲-۱. مداخلات خارجی

تأثیر و نفوذ بازیگران خارجی را در عملکرد - به‌ویژه امنیتی و اقتصادی - یک دولت در نظر می‌گیرد. از یک‌سو، مداخله خارجی بر جنبه‌های امنیتی تعامل بازیگران خارجی، اعم از پنهان و آشکار، در امور داخلی یک کشور در معرض خطر توسط دولت‌ها، ارتش‌ها، سرویس‌های اطلاعاتی، گروه‌های هویتی یا سایر نهادها تمرکز دارد که ممکن است بر توازن قدرت در داخل یک دولت تأثیر بگذارد. از سوی دیگر، مداخله خارجی بر تعامل اقتصادی توسط بازیگران خارجی از جمله سازمان‌های چندجانبه، از طریق وام‌های کلان، پروژه‌های توسعه، یا کمک‌های خارجی مانند کنترل امور مالی یا مدیریت سیاست اقتصادی دولت برای ایجاد وابستگی اقتصادی تمرکز می‌کند. مداخله خارجی همچنین مداخلات بشردوستانه مانند استقرار یک ماموریت بین‌المللی حافظ صلح را نیز در نظر می‌گیرد (شاخص دولت‌های شکننده^۲، ۲۰۲۳).

^۱ SPSS

^۲ Fragile States Index

۲-۲-۲. حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

برای تبیین فرایند حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در خاورمیانه چهار شاخص سیاست امنیتی تضمین یا اطمینان، پیشگیری، حفاظت و اجبار به شرح زیر استخراج شده است:

الف. سیاست‌های اطمینان مربوط به فعالیت‌های بازسازی پس از جنگ و تلاش‌های ایجاد صلح مانند اقدامات اعتمادسازی است. اقدامات سیاستی خاص شامل: ماموریت‌های پلیسی و مرزی، ماموریت‌های نظارتی پس از جنگ و کمک به بازسازی اقتصادی. در ارزیابی کمک‌های دولت‌های محوری به این نکته توجه می‌شود که چه کمک‌های بودجه‌ای و پرسنلی به عملیات انجام می‌شود. علاوه بر این سؤالات مذکور پرسیده می‌شود: آیا کشور مورد بررسی در سیاست‌های حکومتی خود سوگیری جغرافیایی نشان می‌دهد؟ و آیا کشور ترجیح می‌دهد دوجانبه عمل کند یا چندجانبه؟ (کرشنر، ۲۰۱۴: ۸). برای عملیاتی‌سازی این بُعد از سیاست حکمرانی امنیتی منطقه‌ای، شاخص‌های «روابط با کشورهای همسایه» (چشم‌انداز بشریت^۱، ۲۰۲۳الف)، «جهانی شدن» (کوف^۲، ۲۰۲۳) و «صلح جهانی» (اقتصاد و صلح^۳، ۲۰۲۳) انتخاب شدند.

ب. سیاست‌های پیشگیری شامل تلاش‌ها برای جلوگیری از درگیری با ایجاد یا حفظ نهادهای داخلی، منطقه‌ای یا بین‌المللی است که به کاهش هرج‌ومرج و ایجاد نظم کمک می‌کند. هدف آنها از بین بردن علل اصلی منازعات است. سیاست‌های مشترک پیشگیری شامل کنترل تسلیحات و اقدامات منع اشاعه و همچنین کمک‌های فنی برای اصلاحات سیاسی و اقتصادی داخلی؛ از برقراری روابط غیرنظامی-نظامی تا افزایش چشم‌اندازهای حکومت دموکراتیک و کمک به توسعه اقتصادهای بازار است (کرشنر، ۲۰۱۴: ۸). برای عملیاتی کردن سیاست‌های پیشگیری شاخص‌های «کمک مالی به ماموریت‌های حافظ صلح سازمان ملل» (چشم‌انداز بشریت، ۲۰۲۳ب)، «قابلیت‌های

¹ Vision of Humanity

² KOF

³ Economics and Peace

هسته‌ای و سلاح‌های سنگین» (چشم‌انداز بشریت، ۲۰۲۳، ث)، «آزادی‌های مدنی» (خانه آزادی^۱، ۲۰۲۳ الف)، «حقوق سیاسی» (خانه آزادی، ۲۰۲۳، ب) و «شاخص کل آزادی اقتصادی» (هریتیج^۲، ۲۰۲۳) انتخاب شدند.

پ. سیاست‌های حفاظتی شامل تلاش‌های داخلی و چندجانبه برای تحقق عملکرد سستی حفاظت از جامعه در برابر تهدیدات خارجی است. پنج دسته کلی از سیاست‌های حفاظتی عبارتند از: امنیت بهداشتی، کنترل مرزی، تروریسم، جرایم سازمان‌یافته (تجارت مواد مخدر، قاچاق انسان و مهاجرت) و تخریب محیط زیست (مدیریت بلایای طبیعی). هدف تجزیه و تحلیل‌های خاص کشور نشان دادن اهمیت نسبی هر دسته از تهدیدها است که عمدتاً با هزینه‌های بودجه و ابتکارات سیاستی که به دنبال مدیریت تهدیدها (به عنوان مثال، بهبود نظارت بر سلامت یا بودجه اختصاص داده شده به تحقیقات پزشکی) یا ریشه‌کن کردن آن هستند، مانند افزایش منابع انسانی یا بودجه‌ای برای مبارزه با جرم و جنایت یا تروریسم) اندازه‌گیری می‌شود (کرشنر، ۲۰۱۴: ۸). شاخص‌هایی که برای عملیاتی کردن این بُعد از سیاست حکمرانی امنیتی انتخاب شدند عبارتند از: «سلامتی» (شاخص رفاه^۳، ۲۰۲۳ الف)، «ایمنی و امنیت» (شاخص رفاه، ۲۰۲۳ ب)، «تروریسم جهانی» (اقتصاد و صلح، ۲۰۲۲)، «ادراک فساد» (شفافیت^۴، ۲۰۲۳)، «عملکرد محیط‌زیست»^۵ (دانشگاه ییل^۶، ۲۰۲۳) و «مهاجرت انسان‌ها و فرار مغزها» (صندوق صلح^۷، ۲۰۲۳).

ت. سیاست‌های اجباری وظایف حل منازعه از طریق مداخله نظامی، به‌ویژه برقراری صلح و اجرای آن را نشان می‌دهد (کرشنر، ۲۰۱۴: ۸). شاخص‌های «تعداد مرگ‌ومیر ناشی از درگیری‌های خارجی سازمان‌یافته» (برنامه داده‌های منازعات اوپسالا، ۲۰۲۳) و «هزینه

¹ Freedom house

² Heritage

³ Prosperity

⁴ Transparency

⁵ Environmental Performance Index

⁶ Yale

⁷ Fund for Peace

نظامی به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی» (موسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم، ۲۰۲۳) برای عملیاتی کردن این بُعد انتخاب شدند. ابعاد و شاخص‌های حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در جدول زیر قابل مشاهده است:

جدول شماره ۱: ابعاد و شاخص‌های حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر	ابزار	ابعاد حکمرانی امنیتی	مؤلفه	شاخص	مقیاس
حکمرانی امنیتی	قهری	حفاظت	امنیت بهداشتی	سلامتی	رتبه
			تروریسم	تروریسم جهانی	رتبه
			جرائم سازمان‌یافته	ایمنی و امنیت	رتبه
				ادراک فساد	رتبه
			تخریب محیط‌زیست	شاخص عملکرد محیط‌زیست	رتبه
	مهاجرت	مهاجرت انسان‌ها و فرار مغزها	رتبه		
	اجبار	مداخله نظامی	تعداد مرگ و میر ناشی از درگیری‌های خارجی سازمان‌یافته	تعداد	
			هزینه نظامی	رتبه	
	اقتناعی	پیشگیری	جلوگیری از جنگ	کمک مالی به ماموریت‌های حافظ صلح سازمان ملل	دلار
				عدم اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی	تعداد
افزایش چشم‌اندازهای حکومت دموکراتیک				رتبه	
اطمینان		فعالیت‌های اتحادسازی و نهادسازی	ازادی‌های مدنی	رتبه	
			حقوق سیاسی	رتبه	
			روابط با کشورهای همسایه	امتیاز	
			عملکرد دو یا چندجانبه کشورها	رتبه	
			اقدامات دیپلماتیک و سیاسی برای حل منازعه	شاخص صلح جهانی	رتبه

۲-۳. یکسان‌سازی شاخص‌ها

با نگاه اجمالی به جدول شماره ۲ می‌توان دریافت، همه شاخص‌های مورد نظر برای محاسبه حکمرانی امنیتی منطقه‌ای به‌صورت یکسان ارایه نشده‌اند. تفاوت در مقیاس و

¹ SIPRI

طیف سنجش از یک‌سو و تفاوت در تعداد کشورهای مورد سنجش (حتی در هر شاخص در سال‌های مختلف) مستلزم این است که قبل از اقدام به محاسبه آن، نسبت به یکسان‌سازی آنها اقدام شود. بدین‌منظور سعی می‌شود تمامی شاخص‌ها به رتبه تبدیل و از مقیاس و طیف واحدی برای آنها استفاده شود.

با توجه به اینکه بیشتر شاخص‌های موردنظر بر اساس صفر تا صد تعیین می‌شوند، بهترین روش برای یکسان‌سازی این است که سایر امتیازات مانند صفر تا ده یا صفر تا هفت نیز به صفر تا صد تبدیل شوند. درواقع، برای شاخص‌هایی که اصالتاً صفر تا صد محاسبه می‌شوند فقط یکسان‌سازی تعداد کشورها در سال‌های مختلف اتفاق می‌افتد، اما برای سایر شاخص‌ها ابتدا طیف موجود به طیف صفر تا صد تبدیل و سپس یکسان‌سازی تعداد کشورها انجام می‌شود. مثلاً برای شاخص مهاجرت شهروندان و فرار مغزها که امتیاز کشورها از صفر تا ده محاسبه می‌شود، ده را صد، نه را نود و به‌همین ترتیب تمامی اعداد و ارقام را از صد محاسبه می‌گردد. پس از تبدیل تمامی شاخص‌ها به رتبه، رتبه هر کشور تقسیم بر تعداد کل کشورها در آن رتبه‌بندی و عدد به‌دست آمده ضربدر صد می‌شود. بدین ترتیب در هر سال و در همه شاخص‌ها این فرمول به‌کارگیری شده تا در نهایت همه رتبه‌ها از صد محاسبه شوند و یکسان‌سازی از نظر مقیاس، طیف و تعداد کشورهای رتبه‌بندی صورت پذیرد. پس از طی این مراحل، نمودارها برای ابعاد مختلف حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ترسیم می‌شود. وقتی نمودار ترسیم شد، برخلاف عرف متداول که اصولاً عدد هرچقدر به صد نزدیک باشد نشانگر وضعیت بهتری است، در اینجا وضعیت بالعکس است. به عبارت دیگر، هرچقدر که امتیاز کشورها به صفر نزدیک باشد نشانگر وضعیت خوب آن است. به عنوان مثال، رتبه کشور عربستان در سال ۲۰۱۱ در شاخص ایمنی و امنیت ۱۴۴ بوده است، وقتی این رتبه تقسیم بر تعداد کل کشورهای مورد سنجش شد (۱۶۷)، عدد به‌دست آمده $0/۸۶$ بود. وقتی این عدد در صد ضرب شد، عدد ۸۶ حاصل شد. در مقابل، رتبه ایران در همین شاخص و سال ۹۴ بود که پس از طی فرایند مذکور،

عدد ۵۶ به دست آمد. این امر نشان می‌دهد که امتیاز کشورها هر چقدر به صفر نزدیک باشد، وضعیت بهتری دارند. به همین جهت، در ترسیم نمودار این برداشت شکل می‌گیرد که کشوری که امتیاز آن به صد نزدیک‌تر است وضعیت و عملکرد بهتری دارد. برای حل این مشکل نیز، عدد به دست آمده دوباره از صد کم شد. در این حالت، برای مثال فوق، امتیاز عربستان ۱۴ و امتیاز ایران ۴۴ شد.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

یافته‌ها در سه بخش جداگانه؛ توصیفی، تحلیلی و استنباطی بررسی می‌شوند.

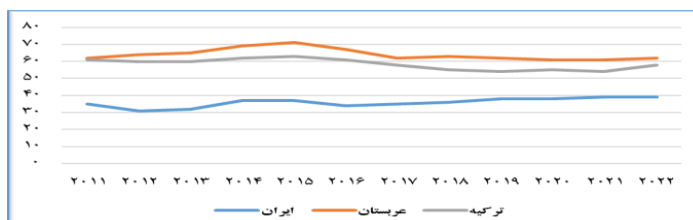
۳-۱. یافته‌های توصیفی

در این بخش، فرایند حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا و مداخلات خارجی در کشورهای ایران، عربستان سعودی و ترکیه جداگانه، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۳-۱-۱. فرایند حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا

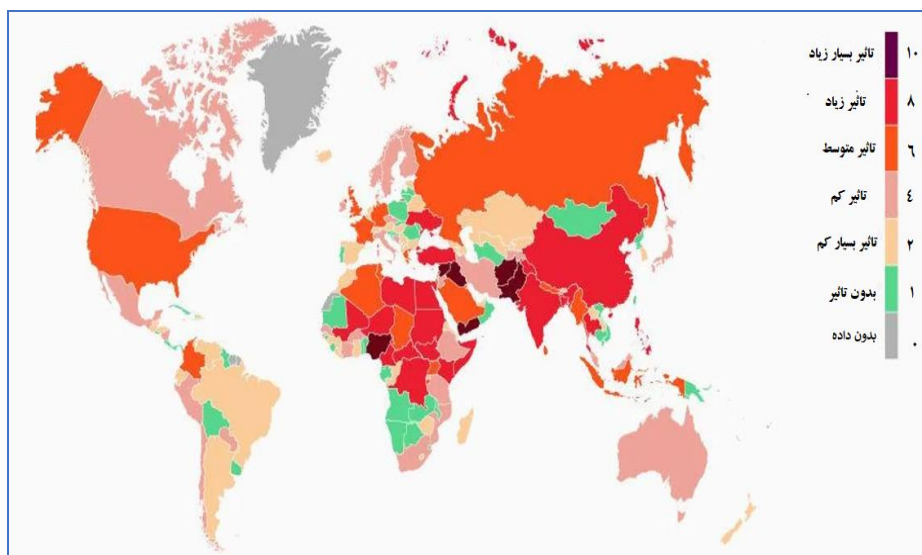
الف. حفاظت

مطابق نمودار شماره ۱، بین سه کشور مورد مطالعه، عربستان عملکرد بهتری را در بُعد حفاظتی حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در سال‌های مورد بررسی دارد. به طوری که بین بهترین عملکرد عربستان با ترکیه و ایران به ترتیب ۸ و ۳۲ امتیاز فاصله وجود داشته است. نکته‌ای که می‌توان در ارتباط با این بُعد از حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ذکر کرد این است که عربستان و ترکیه روند نزولی داشته‌اند، در حالی که ایران روندی صعودی داشته است.

نمودار شماره ۱: مقایسه فرایند بُعد حفاظتی حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

این در حالی است که همان‌طور که در شکل شماره ۲ نشان داده شده، ایران در بعضی شاخص‌ها (تاثیر از تروریسم) عملکرد بسیار بهتری از سایر کشورهای جهانی (قرار گرفتن بین ۱۵ کشور برتر جهانی) و منطقه‌ای به‌ویژه ترکیه و عربستان داشته است. به‌طوری‌که در اوج گسترش تروریسم در منطقه (۲۰۱۵)، ایران تاثیر بسیار کمی از آن پذیرفته و قدرت حفاظت از کشور را از حملات داخلی و خارجی به‌خوبی به نمایش گذاشته است.

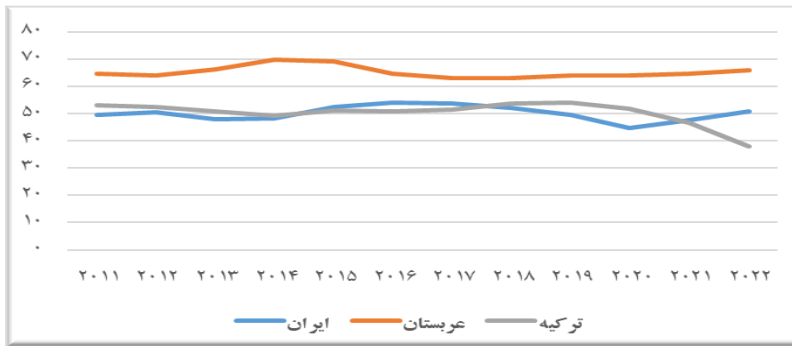

شکل شماره ۲: تاثیرپذیری کشورها از تروریسم (زانات^۱، ۲۰۱۶)

ب. اجبار

مطابق نمودار شماره ۲، عربستان در سال ۲۰۱۴ امتیاز تقریباً ۷۰ و در مقابل، ایران در سال ۲۰۱۶ امتیاز ۵۴ را کسب کرده است. کمترین امتیاز نیز با میانگین ۳۸ در سال ۲۰۲۲ مربوط به ترکیه می‌باشد. نکته اینجاست که ایران طی چند سال گذشته روند صعودی داشته، درحالی‌که ترکیه روند نزولی داشته است.

¹ Zatat

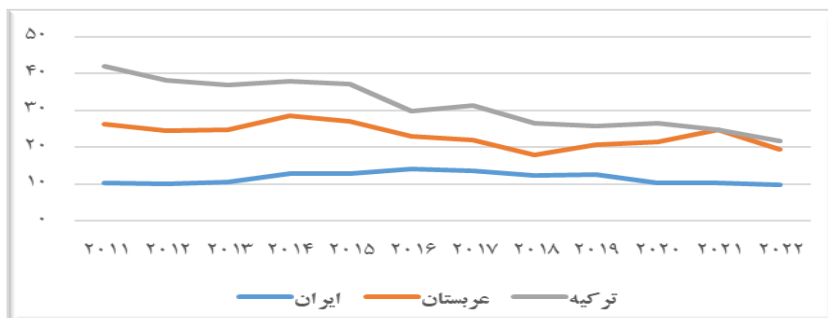

نمودار شماره ۲: مقایسه فرایند بُعد اجبار حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

طبق داده‌های موسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم (۲۰۲۳)، ایران، ترکیه و عربستان به ترتیب تقریباً ۷، ۱۱ و ۷۵ میلیارد دلار هزینه نظامی داشته‌اند، اما نکته اصلی اینجاست که ایران برخلاف ترکیه و به‌ویژه عربستان در بحث هزینه‌های نظامی - به عنوان یکی از شاخص‌های بُعد حکمرانی امنیتی منطقه‌ای - با وجود هزینه کمتر عملکرد بهتری داشته است. زیرا عربستان و ترکیه در زمینه واردات تسلیحات هزینه می‌کنند که بخش زیادی از آن نیز به مستشاران خارجی اختصاص می‌یابد، اما ایران با تکیه بر توانمندی داخلی توانسته در برخی حوزه‌ها مانند تولید پهبادها در رده کشورهای برتر جهانی قرار گیرد. این امر استقلال بیشتری برای ایران فراهم می‌کند و در مقابل باعث وابستگی رقبا به خارجی‌ها می‌شود که این وضعیت نیز زمینه مداخلات خارجی را فراهم می‌کند.

پ. پیشگیری

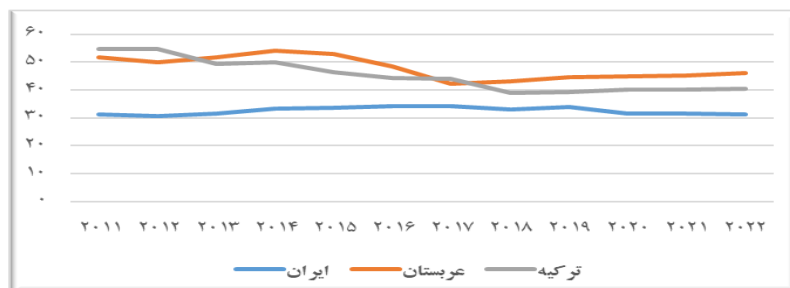
برابر نمودار شماره ۳، ایران، عربستان و ترکیه در بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای روندی نزولی داشته‌اند. اگرچه امتیاز ترکیه نسبت به ایران و عربستان طی تمامی سال‌های مورد بررسی بیشتر بوده، اما روند نزولی آن نیز سرعت بیشتری نسبت به دو کشور دیگر داشته است. در بیشترین حالت، ایران شاهد نزول میانگین امتیاز ۸ بوده است. ترکیه و عربستان نیز به ترتیب ۲۲ و ۱۹ امتیاز سقوط کرده‌اند.

نمودار شماره ۳: مقایسه فرایند بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

ت. اطمینان

مطابق نمودار شماره ۴، از بین کشورهای مورد مطالعه، عربستان با میانگین امتیاز ۵۴ در سال ۲۰۱۴ بیشترین میانگین امتیاز را در بین کشورهای مورد مطالعه به ثبت رسانده است. اما ایران برخلاف دو کشور عربستان و ترکیه، از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸ روند صعودی داشته است. در حالی که طی همین زمان، دو کشور دیگر روند نزولی داشته‌اند.

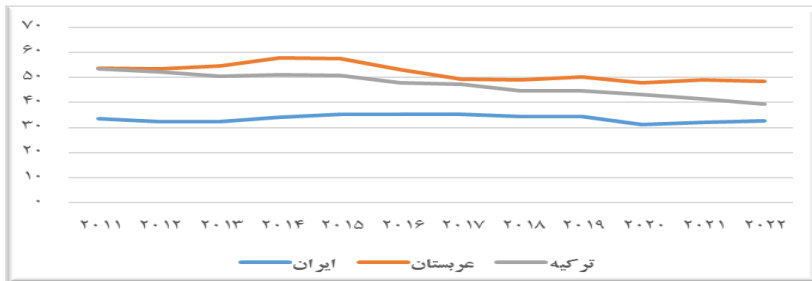

نمودار شماره ۴: مقایسه فرایند بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

ث. مقایسه فرایند میانگین کل حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

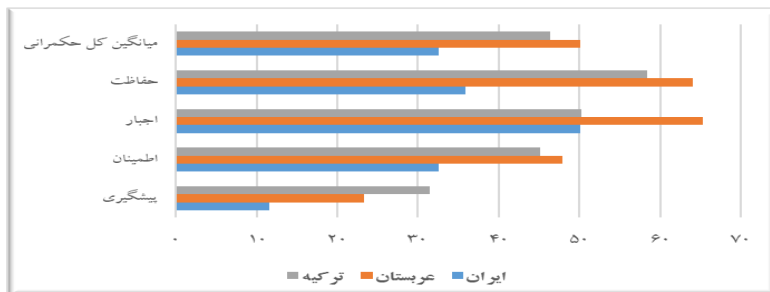
عربستان در سال ۲۰۱۴ میانگین امتیاز تقریباً ۵۸ را کسب نمود که بالاترین امتیاز در بین کشورهای مورد مطالعه می‌باشد. در مقابل، پایین‌ترین امتیاز نیز با میانگین ۳۱ در سال ۲۰۲۰ مربوط به ایران بوده است. طبق نمودار شماره ۵، نکته مهم این است که ایران برخلاف ترکیه و عربستان که روند نزولی داشته‌اند، به جز یک سال همواره روند صعودی

داشته است. به عبارت دیگر، میانگین امتیاز ایران فقط در سال ۲۰۱۹ از ۳۴ به ۳۱ در سال ۲۰۲۰ کاهش پیدا کرد و در سایر سال‌ها همواره روند صعودی داشته است.

نمودار شماره ۵: مقایسه فرایند میانگین کل حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

میانگین امتیاز حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه در بُعد حفاظتی به ترتیب ۳۶، ۶۴ و ۵۸ بوده است. سه کشور در بُعد اجبار به ترتیب فوق میانگین امتیاز ۵۰، ۶۵ و ۵۰ را کسب کرده‌اند. در بُعد پیشگیری میانگین امتیاز عربستان ۳۰، ترکیه ۳۵ و ایران ۱۶ و در بُعد اطمینان نیز میانگین امتیاز عربستان ۴۸، ایران ۳۳ و ترکیه ۴۵ بوده است. در نهایت، در میانگین کل حکمرانی امنیتی منطقه‌ای نیز ایران، عربستان و ترکیه به ترتیب ۳۳، ۵۰ و ۴۶ را کسب کرده‌اند.

نمودار شماره ۶: مقایسه میانگین ابعاد حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

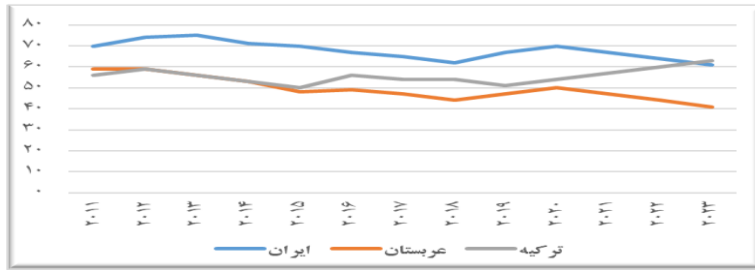
در بُعد قهری حکمرانی امنیتی، ایران، عربستان و ترکیه به ترتیب میانگین امتیاز ۴۳، ۶۴ و ۵۴ را به خود اختصاص داده‌اند. در بُعد اقناعی نیز میانگین امتیاز سه کشور به ترتیب فوق ۲۲، ۳۵ و ۳۸ بوده است.

نمودار شماره ۷: مقایسه میانگین فرایندهای اقتناعی و قهری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای ایران، عربستان و ترکیه

۳-۱-۲. فرایند مداخلات خارجی در ایران، عربستان سعودی و ترکیه

برابر نمودار شماره ۸، مداخلات خارجی در هر سه کشور بالا بوده است. به طوری که در سال ۲۰۱۳ میانگین امتیاز ۷۵ برای ایران ثبت شده که بالاترین امتیاز در بین کشورهای مورد مطالعه می‌باشد. در مقابل، کمترین مداخله خارجی نیز با امتیاز ۴۱ در سال ۲۰۲۳ مربوط به عربستان بوده است. بالاترین میزان مداخله در ترکیه نیز به سال ۲۰۲۳ باز می‌گردد که امتیاز ۶۳ به ثبت رسیده است. نکته مهم در جنس و نوع مداخلات می‌باشد. در ترکیه و عربستان نوع مداخلات مثبت و از نوع اردادی بوده است. زیرا عربستان و ترکیه به دلایل مختلف اجازه می‌دهند تا قدرت‌های خارجی در کشور آن‌ها مداخله نمایند، اما ایران این اجازه را نمی‌دهد. به عبارت دیگر، ترکیه همواره برای عضویت در اتحادیه اروپا تلاش می‌کرد به همین جهت، در اکثر حوزه‌ها سیاست‌هایی را اجرا می‌کرد که در راستای منافع قدرت‌های خارجی بود. همچنین عربستان نیز به دلایل مختلف مانند خرید تسلیحات و تامین امنیت خود توسط ایالات متحده حتی لقب تحقیرآمیز «گاو شیرده» را نیز به دوش کشید. در مقابل این دو کشور، مداخلات خارجی در ایران از نوع منفی و مقاومت‌محور بوده به طوری که ایران به دلیل حفظ استقلال خود همواره در مقابل قدرت‌های خارجی ایستادگی کرده و به همین جهت، با تحریم‌ها در سطوح مختلف مواجه بوده است. بنابراین، جنس و نوع مداخلات در کشورهای مورد مطالعه تفاوت عمیقی دارد.

نمودار شماره ۸: فرایند مداخلات خارجی در ایران، عربستان و ترکیه

بر این اساس، همان‌طور که در نمودار شماره ۹ قابل مشاهده است، میانگین امتیاز مداخلات در ایران تقریباً ۶۸ بوده است. این امتیاز در عربستان و ترکیه به ترتیب تقریباً ۵۰ و ۵۶ به ثبت رسیده است.

نمودار شماره ۹: مقایسه میانگین مداخلات خارجی در ایران، عربستان و ترکیه

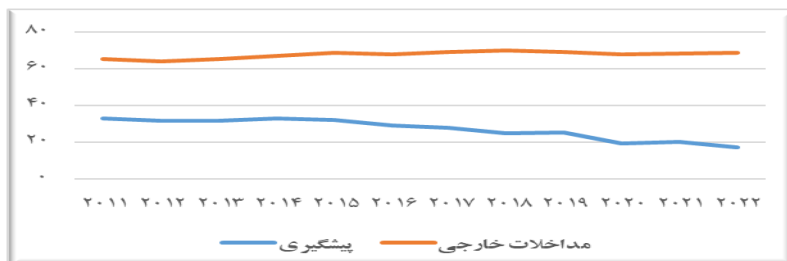
۲-۳. یافته‌های تحلیلی

این بخش به رابطه ابعاد چهارگانه حکمرانی امنیتی با مداخلات خارجی می‌پردازد.

۱-۲-۳. رابطه مداخلات خارجی و بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی

منطقه‌ای

همان‌طور که در نمودار شماره ۱۰ نشان داده شده است، با سیر روند صعودی مداخلات خارجی بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای نیز روند نزولی طی کرده است. هنگامی که امتیاز مداخلات خارجی از ۶۷ در سال ۲۰۲۰ به ۶۹ در سال ۲۰۲۲ افزایش داشته، امتیاز بُعد پیشگیری از ۱۹ به کمتر از ۱۷ تنزل پیدا کرده است.

نمودار شماره ۱۰: فرایند مداخلات خارجی و بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا

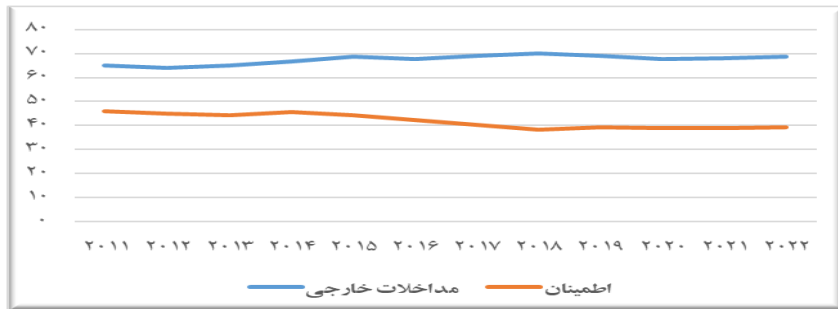
مستند به رقم ضریب همبستگی ($0/624^*$) و سطح معناداری ($0/030$) با اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان چنین ادعا نمود که: رابطه معناداری بین مداخلات خارجی و بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای وجود داشته است. یعنی اینکه همزمان با افزایش مداخلات خارجی از قدرت و ظرفیت کشورها برای پیشگیری از وقوع جنگ‌های منطقه‌ای و همچنین حرکت به سمت جامعه امنیتی یکپارچه کاسته شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل همبستگی پیرسون بین مداخلات خارجی و بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر / آزمون	ضریب همبستگی	سطح معناداری
مداخلات خارجی	$-0/624^*$	$0/030$

۳-۲-۲. رابطه مداخلات خارجی و بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

هنگامی که امتیاز مداخلات خارجی از ۶۷ به ۷۰ به ترتیب از سال‌های ۲۰۱۶ به ۲۰۱۸ افزایش پیدا کرده، امتیاز بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای نیز از ۴۲ به ۳۸ کاهش داشته است. در نمودار زیر، فرایند بُعد اطمینان و مداخلات خارجی ملاحظه می‌شود:

نمودار شماره ۱۱: فرایند مداخلات خارجی و بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا

مستند به رقم ضریب همبستگی ($0/764^{**}$) و سطح معناداری ($0/004$) با اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان چنین ادعا نمود که: رابطه معناداری بین مداخلات خارجی و بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای وجود داشته است. به بیان دیگر؛ همزمان با افزایش مداخلات خارجی توانایی کشورها برای اعتمادسازی کاهش پیدا کرده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل همبستگی پیرسون بین مداخلات خارجی و بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

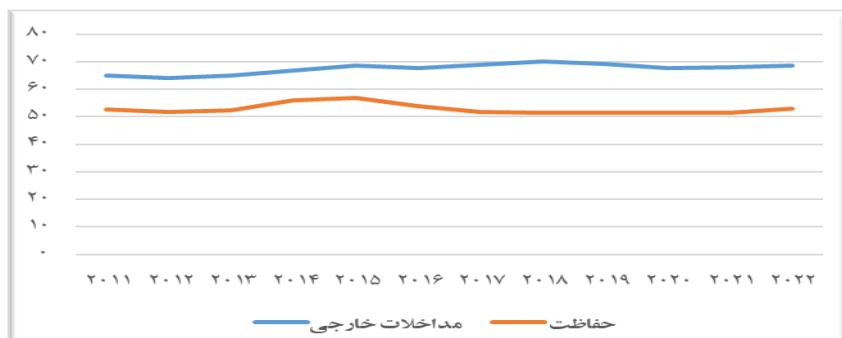
متغیر / آزمون	ضریب همبستگی	سطح معناداری
مداخلات خارجی	$-0/764^{**}$	$0/004$

۳-۲-۳. رابطه مداخلات خارجی و بُعد حفاظت حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

برابر نمودار شماره ۱۲، بالاترین میانگین امتیاز بُعد حفاظت با ۵۷ در سال ۲۰۱۵ به ثبت رسیده و در سال ۲۰۱۸ نیز بالاترین میانگین امتیاز مداخلات خارجی ۷۰ بوده است.

جدول ۴: نتایج تحلیل همبستگی پیرسون بین مداخلات خارجی و بُعد حفاظت حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر / آزمون	ضریب همبستگی	سطح معناداری
مداخلات خارجی	$-0/012$	$0/970$

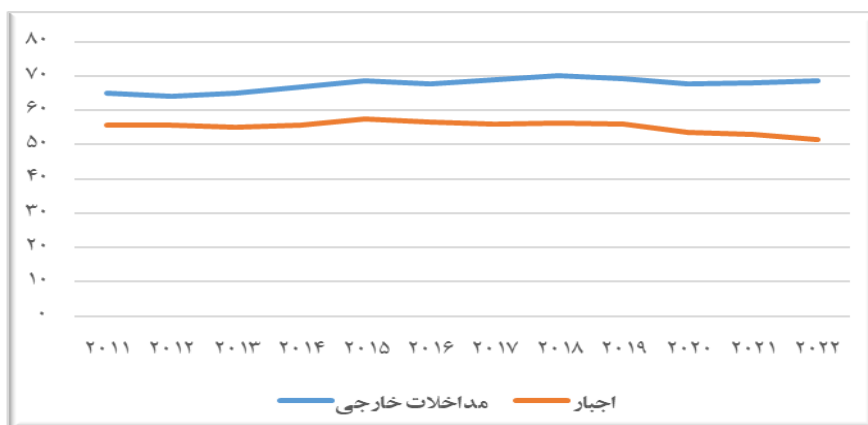

نمودار شماره ۱۲: فرایند مداخلات خارجی و بُعد حفاظت حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا

در جدول شماره ۴ مستند به رقم ضریب همبستگی (۰/۹۷۰) با اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان چنین ادعا نمود که: بین بُعد حفاظت حکمرانی امنیتی منطقه‌ای و مداخلات خارجی رابطه معناداری وجود نداشته است.

۳-۲-۴. رابطه مداخلات خارجی و بُعد اجبار حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

بالاترین و پایین‌ترین میانگین امتیاز بُعد اجبار حکمرانی امنیتی با ۵۷ و ۵۱ به ترتیب در سالهای ۲۰۱۵ و ۲۰۲۲ بوده است. براساس نمودار شماره ۱۳، تقریباً رابطه مثبت یا منفی بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود.

نمودار شماره ۱۳: فرایند مداخلات خارجی و بُعد اجبار حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا

مستند به رقم ضریب همبستگی (۰/۰۲۹-) و سطح معناداری (۰/۹۲۹) با اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان چنین ادعا نمود که: بین بُعد اجبار حکمرانی امنیتی منطقه‌ای و مداخلات خارجی رابطه معناداری وجود نداشته است.

جدول ۵: نتایج تحلیل همبستگی پیرسون بین مداخلات خارجی و بُعد اجبار حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر / آزمون	ضریب همبستگی	سطح معناداری
مداخلات خارجی	-۰/۰۲۹	۰/۹۲۹

۳-۲-۵. بررسی رابطه بین مداخلات خارجی و حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

با کمک رگرسیون

علاوه بر آزمون همبستگی، در این پژوهش از رگرسیون نیز برای بررسی تغییرات متغیر وابسته یعنی حکمرانی امنیتی منطقه‌ای از طریق متغیر مستقل یعنی مداخلات خارجی بهره برده شده است. بنابراین، سهم متغیر مستقل پیش‌بین در تبیین متغیر وابسته تعیین می‌شود. در این راستا، از روش رگرسیون تک متغیره به شیوه هم‌زمان یا توام (اینتر) بهره برده شده. براین اساس، طبق نتایج آزمون رگرسیون مدل پژوهش فقط در دو بُعد پیشگیری و اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای خلاصه شده است.

برابر جدول شماره ۶، در ارتباط با بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای (متغیر وابسته) و مداخلات خارجی (متغیر مستقل)، مقدار ضریب تعیین حاصل شده از آزمون رگرسیون خطی تک‌متغیره ۰/۳۸۹ می‌باشد. این عدد بیانگر این حقیقت است که تقریباً ۳۹ درصد از تغییرات بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای به متغیر مداخلات خارجی مربوط است. تجزیه واریانس نیز معنادار بودن رگرسیون و وجود رابطه خطی میان متغیرها را تأیید می‌کند. در صورتی که به آنالیز واریانس نیز توجه گردد، مشخص می‌گردد که مقدار F نیز برابر با ۶/۳۶۷ است. بنابراین، با سطح معناداری ۰/۰۳۰ می‌توان ادعا نمود که به احتمال بیش از ۹۹ درصد بین بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای و مداخلات خارجی اختلاف معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به مقدار بتا می‌توان استدلال کرد که به

ازای هر واحد تغییر در میزان مداخلات خارجی حدود $0/624$ - واحد در میزان بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی تغییر به وجود آمده است.

جدول ۶: ضریب رگرسیونی مداخلات خارجی با بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر پیش‌بین	خطای استاندارد	B	بتا	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲۸/۳۹۰	۹۳/۳۳۳	-	۳/۳۰۲	۰/۰۰۸
مداخلات خارجی	۰/۴۲۱	-۱/۰۶۱	-۰/۶۲۴	-۲/۵۲۳	۰/۰۳۰
توجه:	$R=0/624$	$R^2=0/389$	$ADJ.R^2=0/328$	$F=6367$	آماره F

مقدار ضریب به دست آمده در ارتباط با بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای $0/583$ - می‌باشد. یعنی بیش از ۵۸ درصد از تغییرات این بُعد به متغیر مداخلات خارجی مربوط است. در جدول شماره ۷، آماره F نیز $13/981$ حاصل شده است. سطح معناداری نیز $0/004$ می‌باشد. به همین جهت، می‌توان گفت به ازای هر واحد تغییر در میزان مداخلات خارجی $0/764$ - (بتا) تغییر در بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی به وجود آمده است.

جدول ۷: ضریب رگرسیونی مداخلات خارجی با بُعد اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای

متغیر پیش‌بین	خطای استاندارد	B	بتا	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲۲/۲۱۸	۱۲۴/۹۳۵	-	۵/۶۲۳	۰/۰۰۰
مداخلات خارجی	۰/۳۲۹	-۱/۲۳۱	-۰/۷۶۴	-۲/۷۳۹	۰/۰۰۴
توجه:	$R=0/764$	$R^2=0/583$	$ADJ.R^2=0/541$	$F=13/981$	آماره F

۳-۳. یافته‌های استنباطی

نتایج و یافته‌های پژوهش با یافته‌های احتشامی (۲۰۱۳) همخوانی ندارد. این نویسنده علت اصلی عدم سوق یافتن حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا به سمت جامعه یکپارچه امنیتی یا سیستم بین‌المللی مدنی را در عوامل داخلی جستجو کرده، در حالی که این مقاله برخلاف نویسنده فوق به این نتیجه دست یافته است که مداخلات خارجی علت اصلی این مساله است. زیرا از حیث تاریخی و پس از جنگ جهانی اول و شکل دادن آن‌ها به مرزهای ساختگی و غیره تا به امروز باعث شده تا آن‌ها اختلافات بین قدرتهای

منطقه‌ای در این منطقه و حتی سایر قدرت‌ها را در راستای منافع خود تعریف کنند. بنابراین، مشکلات داخلی کشورها در غرب آسیا نیز تحت تاثیر مداخلات خارجی شکل گرفته است. کرشنر و دومینگوئز (۲۰۱۴) نیز علت اصلی را در عوامل داخلی جستجو کرده‌اند، البته حوزه مطالعاتی آن‌ها غرب آسیا نبوده است.

نتایج پژوهش با برخی از یافته‌های برسلاوین و کرافت (۲۰۱۳) همخوانی دارد. این نویسندگان به این نتیجه دست یافتند که مداخلات خارجی در بلندمدت هیچ کمکی به حکمرانی امنیتی منطقه‌ای نمی‌کند که با نتایج این پژوهش همخوانی دارد. جتسکی (۲۰۱۱) در حوزه آسیای شرقی به این نتیجه رسیده است که دولت‌ها به جای تفویض اختیار به سازمان‌های منطقه‌ای به دنبال تقویت قدرت ملی خود هستند. این موضوع با یافته این پژوهش در غرب آسیا نیز همخوانی دارد. زیرا در این منطقه سازمانی وجود ندارد که با هدف تفویض اختیار شکل گرفته باشد.

تانگور (۲۰۱۲) نیز به این نتیجه رسیده که ترکیه در حوزه حکمرانی امنیتی اهداف مشترکی با اروپا دارد که از عضویت آن در ناتو مشخص است. به همین جهت، برای این کشور حوزه غرب آسیا در درجه دوم اهمیت قرار دارد و صرفاً برای تامین امنیت فیزیکی مانند آوارگان جنگ سوریه و غیره اقدام به همکاری با قدرت‌های منطقه‌ای می‌کند. بنابراین، یافته‌های آن با نتایج پژوهش حاضر اشتراک دارد. زیرا تعاملات دوجانبه بین قدرت‌های منطقه‌ای در غرب آسیا در سطح بسیار پایینی قرار دارد که نمونه آن روابط ایران و عربستان است.

مفتیلار باچ (۲۰۱۴) و پینفاری (۲۰۱۴) به ترتیب با بررسی نقش ترکیه و مصر در حکمرانی امنیتی منطقه‌ای غرب آسیا به این نتیجه می‌رسند که حرکت به سمت دموکراتیزاسیون باعث افزایش نقش آن‌ها در فرایند شکل‌دهی به حکمرانی امنیتی منطقه‌ای خواهد شد. این یافته نویسندگان نیز با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد. زیرا در بُعد پیشگیری حکمرانی امنیتی نشان داده شد که حرکت به سمت دموکراتیزاسیون در نهایت

علاوه بر همکاری کشورها و دولت‌ها با یکدیگر، ایفای نقش بازیگران غیردولتی در حوزه امنیتی را نیز تسهیل خواهد کرد.

۴. نتیجه‌گیری

هدف پژوهش این است تا میزان و جهت (مثبت یا منفی) تاثیر مداخلات خارجی را بر حکمرانی امنیتی منطقه‌ای در غرب آسیا در سه کشور ایران، عربستان و ترکیه - به عنوان قدرت‌های برتر منطقه‌ای - مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. یافته‌ها و نتایج پژوهش نشان داد که بین مداخلات خارجی و بُعد اقناعی (اطمینان و پیشگیری) حکمرانی امنیتی منطقه‌ای رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، بر اساس آزمون همبستگی پیرسون این نتیجه حاصل شد که هنگامی که مداخلات خارجی افزایش پیدا کرده است، بُعد اقناعی حکمرانی امنیتی منطقه‌ای روند نزولی طی کرده است یا بالعکس. آزمون رگرسیون تک‌خطی تک‌متغیره نیز نشان داد که مداخلات خارجی به ترتیب قادر به تبیین یا پیش‌بینی ۳۹ و ۵۹ درصدی از ابعاد پیشگیری و اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای هستند.

مداخلات خارجی در عربستان و ترکیه جنبه مثبت داشته، درحالی‌که در ایران جنبه منفی داشته است. زیرا دو کشور نخست همواره سعی کردند به ترتیب خود را به عنوان کشوری اروپایی با ارزش‌های لیبرال (عضویت در ناتو و تلاش برای الحاق به اتحادیه اروپا و غیره) و وابسته به ایالات متحده در حوزه‌های نظامی، امنیتی و حتی اقتصادی (راهبرد نفت در برابر امنیت) تعریف نمایند. در مقابل، ایران پس از انقلاب اسلامی همواره در مقابل قدرت‌های خارجی و مداخلات آن‌ها در سطح داخلی و منطقه‌ای گام برداشته است. به طوری‌که همواره بر لزوم تامین امنیت منطقه‌ای به صورت دسته جمعی و بدون مداخلات قدرت‌های فرامنطقه‌ای تاکید کرده است. با این حال، مداخلات خارجی و میراث استعماری آن‌ها مانند مرزهای ساختگی باعث شده است تا امکان همکاری و مشارکت امنیتی دولت‌های منطقه‌ای به‌ویژه سه کشور مورد بررسی بسیار دشوار گردد.

در ابعاد پیشگیری و اطمینان حکمرانی امنیتی منطقه‌ای نیز مشاهده شد، حتی حرکت نکردن کشورهایمانند ترکیه و عربستان به سمت دموکراسی، حرکت نکردن آنها به سمت توسعه بازار آزاد و وابستگی به نفت - دولت رانتیر- و تمایل آنها به نظامی‌سازی منطقه (پیشگیری) و وابستگی آنها صرفاً به یک کشور مانند ایالات متحده برای تامین امنیت، اعتماد نکردن به کشورهای منطقه، عدم تفویض اختیارات به نهادهای منطقه‌ای و عدم روی آوردن آنها به حل دیپلماتیک و سیاسی منازعات (اطمینان) همگی تحت تاثیر مداخلات خارجی در منطقه غرب آسیا هستند. به عنوان مثال، حمله عربستان به یمن یا حملات ترکیه به عراق و سوریه را می‌توان نمونه‌ای دانست که باید از مجاری دیپلماتیک و سیاسی حل می‌شد، اما آنها نظامی‌گری را ترجیح دادند. درحالی‌که ایران هیچ نوع سابقه حمله به کشوری را ندارد.

یافته‌های فوق حکایت از آن دارد که مداخلات خارجی عمدتاً اکثر نیروی خود را به جلوگیری از حرکت ایران، ترکیه و عربستان به در پیش گرفتن سیاست‌های اقلیتی در سطح منطقه‌ای اختصاص داده‌اند. یعنی آنها نمی‌خواهند این کشورها با محور قرار دادن دیپلماسی و گفت‌وگو به اهداف مشترک دست یابند. به همین جهت است که همواره ایران-هراسی و سیاست‌هایی از این قبیل را در دستور کار قرار دادند تا تعامل و مناسبات مطلوبی بین کشورهای منطقه شکل نگیرد.

پیشنهادها

پیشنهادهایی برای حرکت حکمرانی امنیتی منطقه‌ای غرب آسیا به سمت جامعه امنیتی یکپارچه ارائه می‌شود که عبارتند از:

یک. مهم‌ترین معیار برای توسعه حکمرانی امنیتی منطقه‌ای شکل‌گیری اجماع در زمینه هدف امنیتی است. کشورها باید از طریق گفتگو به برداشت مشترکی از نوع و چیستی تهدید دست پیدا کنند. به عنوان مثال، تا وقتی عربستان تحت تاثیر ایالات متحده ایران را دشمن تلقی کند، پیشرفتی در سطح منطقه‌ای حاصل نخواهد شد. کشورها باید بر روی مسائل مشترک (تهدیدات تروریستی و غیره) تمرکز و نسبت به سیاست‌گذاری اقدام کنند.

دو. برای سیاست‌گذاری، جمهوری اسلامی ایران نسبت به ایجاد نهاد منطقه‌ای با اولویت مسائل امنیتی اقدام نماید. زیرا در منطقه غرب آسیا علاوه بر اینکه چنین نهادی وجود ندارد، به یکی از هدف‌های امنیتی نظام که تامین امنیت دسته جمعی منطقه‌ای بدون مداخلات فرامنطقه‌ای است جامه عمل پوشانده می‌شود. بنابراین، سیاست‌گذاری و حتی تنظیم‌گری امنیتی منطقه‌ای توسط این نهاد انجام شود.

سه. جمهوری اسلامی ایران باید در زمینه ایفای نقش شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی در حکمرانی امنیتی منطقه‌ای پیشرو باشد. بایستی در حوزه سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری امنیتی از نظرات و حتی مشارکت آن‌ها بهره‌برد.

چهار. جمهوری اسلامی ایران به دلیل پیچیدگی تامین امنیت و اینکه دولت‌ها به‌تنهایی قادر به پاسخگویی به نیازهای امنیتی همه گروه‌ها نیستند، اجازه تاسیس «شرکت‌های امنیتی نظامی خصوصی»^۱ که در سطح جهانی متداول بوده و به‌صورت قانونی فعالیت می‌کنند را در حداقل سطح و در راستای منافع داخلی و منطقه‌ای خود صادر نماید، البته دلایل زیاد دیگری نیز مانند به خطر نینداختن جان سربازان کشور و عملیات در کشورهای دیگر توسط آن‌ها و حفظ مشروعیت خود برای تاسیس این شرکت‌ها نیز وجود دارند.^۲

¹ Private Military Security Companies

^۲ برخی شرکت‌های خصوصی امنیتی و خدمات نظامی را شرکت‌هایی با شخصیت حقوقی تعریف می‌کند که خدمات نظامی-امنیتی را توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی، از جمله برنامه‌ریزی استراتژیک، جمع‌آوری اطلاعات، تحقیقات، شناسایی زمینی، دریایی یا هوایی و هوانوردی با هزینه‌ای ارائه می‌کنند. در مورد خدمات امنیتی هم شامل نگهداری یا حفاظت از ساختمان‌ها، تأسیسات، اموال و افراد توسط نگهبانان مسلح، هر نوع انتقال دانش از طریق برنامه‌های امنیتی یا برنامه‌های اجرای قانون و اتخاذ و اجرای اقدامات امنیتی برای اهداف کنترلی است (Case Book, 2021).

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- امامی، سیدمجتبی، جوادی، مجتبی (۱۴۰۰). *واکاوی مفهوم حکمرانی در پرتو کلمه "اطاعت" در قرآن کریم*، فصلنامه امنیت ملی، سال یازدهم، شماره ۴۳، ۴۳-۷۴.
https://ns.sndu.ac.ir/article_1719_2a099f6d92e48bf36e513d5bda8fb52b.pdf
- کیان‌خواه، احسان (۱۳۹۸). *چالش‌های راهبردی حکمرانی با گسترش فضای سایبر*، فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره ۳۴، ۱۵۳-۱۷۴.
https://ns.sndu.ac.ir/article_869_43a55f2c83420c5abafda8e95156ddf1.pdf

ب. منابع انگلیسی

- Adler, E and Greve, P (2009). When security community meets balance of power: overlapping regional mechanisms of security governance. *Review of international studies*, 35(S1), 59-84.
- Bevir, M and Hall, I (2013). The rise of security governance. In *Interpreting global security* (pp. 17-34). Routledge.
- Breslin, S and Croft, S (2013). Researching regional security governance: dimensions, debates and discourses. In *Comparative regional security governance* (pp. 1-21). Routledge.
- Ceccorulli, M, Frappi, C and Lucarelli, S (2017). On regional security governance once again: how analysis of the Southern Caucasus can advance the concept. *European Security*, 26(1), 59-78.
- Christou, G, Croft, S, Ceccorulli, M and Lucarelli, S (2014). European Union security governance: putting the 'security' back in. In *European Security Governance* (pp. 5-24). Routledge.
- Daase, C and Friesendorf, C (2010). Rethinking security governance. *The Problem of Unintended Consequences*, London.
- Ehrhart, H.-G, Hegemann, H and Kahl, M (2013). *Towards security governance as a critical tool: a conceptual outline*. *European Security*, 23(2), 145-162.
- Ehteshami, A (2013). MENA Region: Security and Regional Governance. In *Comparative Regional Security Governance* (pp. 131-151). Routledge.
- Held, D, McGrew, A, Goldblatt, D and Perraton, J (1999). Global transformations: Politics, economics and culture. In *Politics at the Edge: The PSA Yearbook 1999* (pp. 14-28). London: Palgrave Macmillan UK.
- Jetschke, A (2011). *Is ASEAN a Provider of Regional Security Governance?* (p. 3). Germany: Southeast Asian Studies at the University of Freiburg.
- Kacowicz, A, M and Press-Barnathan, G (2016). Regional security

- governance. *The Oxford handbook of comparative regionalism*, 297-322.
- Kirchner, E. J and Dominguez, R (Eds.). (2013). *The security governance of regional organizations* (Vol. 58). Routledge.
 - Kirchner, E. J and Sperling, J (2006). *Global security governance*. Routledge.
 - Kirchner, E and Sperling, J (2007). EU security governance. In *EU security governance*. Manchester University Press.
 - Kirchner, E and Sperling, J (2018). EU security governance. In *EU security governance*. Manchester University Press.
 - Kirchner, E. J (2014). *Theoretical debates on regional security governance*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS, 40.
 - Krahmman, E (2003). Conceptualizing security governance. *Cooperation and conflict*, 38(1), 5-26.
 - Krahmman, E (2005). From state to non-state actors: the emergence of security governance. In *New threats and new actors in international security* (pp. 3-19). New York: Palgrave Macmillan US.
 - Monar, J (2014). EU internal security governance: the case of counter-terrorism. *European Security*, 23(2), 195-209.
 - Müftüleri-Baç, M (2014). *Turkey as an emerging power: an analysis of its role in global and regional security governance constellations*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS, 52.
 - Pinfari, M (2014). Of cats and lions: Egypt and regional security governance in the Middle East. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS*, 48.
 - Schroeder, U (2010). *Measuring security sector governance-A guide to relevant indicators*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF).
 - Schroeder, U (2013). *The organization of European security governance: internal and external security in transition*. Routledge.
 - Sperling, J (2014). Regional security governance. *Handbook of governance and security*, 98-119.
 - Sperling, J and Webber, M (2014). *Security governance in Europe: a return to system*. *European Security*, 23(2), 126-144.
 - Svensson, T (2013). Regional security governance: The case of South Asia. In *Comparative Regional Security Governance* (pp. 94-112). Routledge.
 - Tangör, B (2012). Turkey's Role in European Security Governance. *Central European Journal of International & Security Studies*, 6.
 - World Bank (1994). Development in Practice, Governance, the World Bank's Experience, Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/711471468765285964/pdf/multi0page.pdf>

ج - وبسایتها

- Case Book (2021). *Private military and security companies (PMSCs)*, Available at: https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/private-military-and-security-companies-pmscs
- Economics and Peace (2022). *Global Terrorism Index*, Available at: <https://www.economicsandpeace.org/global-terrorism-index/>
- Economics and Peace (2023), *Global Peace Index*, Available at: <https://www.economicsandpeace.org/>
- Fragile States Index (2023). *External Intervention*, Available at: <https://fragilestatesindex.org/indicators/x1/>
- Freedom house (2023 A). *Civil liberties*, Available at: <https://freedomhouse.org/>
- Freedom house (2023 B). *Political rights*, Available at: <https://freedomhouse.org/>
- Fund for Peace (2023). *Human flight and brain drain*, Available at: <https://fundforpeace.org/fsi/>
- Global Terrorism Database (2022). *Terrorism deaths*, 1970 to 2021, Available at: <https://www.start.umd.edu/gtd/>
- Heritage (2023). *Economic freedom*, overall index, Available at: <https://www.heritage.org/>
- KOF (2023). Overall globalization, Available at: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Our World in Data (2023). Deaths in interstate conflicts, World, Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/deaths-in-interstate-conflicts-gibler-miller>
- Prosperity (2023 A). Health, Available at: <https://www.prosperity.com/rankings>
- Prosperity (2023 B). Safety and Security, Available at: <https://www.prosperity.com/rankings>
- Relief web (2023). Global Terrorism Index 2023, Available at: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2023>
- Roser, M and Ritchie, H (2023). HIV / AIDS, A global epidemic and the leading cause of death in some countries, Available at: <https://ourworldindata.org/hiv-aids>
- SIPRI (2023). Military spending, percent of GDP, Available at: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- Statista (2022). Terrorist attacks from 2007 to 2022, by region, Available at: <https://www.statista.com/statistics/489581/terrorist-attacks-by-region/>
- Transparency (2023). Corruption Perceptions Index, Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
- Uppsala Conflict Data Program (2023). Estimated number of deaths from organised conflict (external), Available at: <https://ucdp.uu.se/downloads/index.html#dyadic>

- Vision of Humanity. (2023 A). Relations with neighboring countries, Available at: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>
- Vision of Humanity (2023 B). UN peacekeeping funding, Available at: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>
- Vision of Humanity (2023 C). Nuclear and heavy weapons, Available at: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>
- Yale University (2023). Environmental Performance Index, Available at: <https://epi.yale.edu/>
- Zatat, N. (2016). A map of the countries that suffer the most from terrorism, Available at: <https://www.indy100.com/news/here-s-a-graph-of-all-the-countries-that-suffer-the-most-from-terrorism-7487291>.

COPYRIGHTS

2025 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

